

18.11 За визначенням, справжньому традиційному європейському містові необхідні два елементи, які, власне, роблять його містом. У місті може не бути навіть каналізації, і воно буде містом. Але не обійтися без муру і башти – двох протилежних речей, таємний поєдинок яких є ознакою існування міста. Мур потрібний для того, щоб вирізнитися на тлі полів, щоб відділити себе від решти території, ставши у такий спосіб конкретною і відповідальною точкою на мапі. А башта призначена для того, щоб заперечити вимушену замкненість міста. З башти треба хоч іноді дивитися понад мури і бачити околиці, і далекі краєвиди, і ще дальший обрій. Адже необхідно знати, звідки з'являється сонце і де воно зникає, а не бути переконаним, що воно в певний час просто засвічується і згасає над головою.

Сонце ж має здатність сходити і заходити в якихось гарних і важливих місцях – над морем, лісом, горами і ріками. Дивлячись на ці місця з башти, містяни теж розуміють, що вони можуть опинитися там, що за мури вони зайшли добровільно і хоч іноді можуть виходити за їх межі.

В Івано-Франківську є мури. А башти нема. Тому кожен з нас має знайти свою вежу, з якої бачив би гори. Бо ми не просто яма між двома ріками, а місце, трохи нижче від гір, які поруч. Лише навчившись мислити близькістю гір, іванофранківці отримають свою башту, а це значить, що Франківськ стане містом за визначенням.

Гори можуть стати вулицями, подвір'ями, скверами нашого міського світосприйняття. Ми горам не потрібні. Вони самовартісні і досконалі. Вони страшенно потрібні нам.

Хоча б як візія і орієнтир. Адже для нас Карпати – на південь, до тепла і переповнення життям. Карпати для нас – це щось таке, що відібрати неможливо. Це знання про надійний сховок, про найпростіше полегшення, про найдовершенішу можливість втечі у разі необхідності. Гори – наш власний занедбаний сад за оселею. Сад, який ми не доглядаємо до певного часу. Але всі дерева в такому саду здорові й плідні. Його існування пом'якшує всі удари. Ти знаєш, що він у разі чого чекає і прийме...

19.11 Хто побачив зиму, весну, літо й осінь, той не побачить вже нічого радикально нового.

Пори року існують для того, щоб ніколи не набриднути, тому їх так скоро забуваємо. Вже через певний час стираються риси попереднього сезону, й осінь наступного року буде такою ж вражаючою, як і минулого.

Але сезони вимагають уваги. Не можна перетворювати найтонші зміни пори року на мінливість погоди – стало зимно, стало мокро чи ще якось неприємно.

Ми ж поводимося легковажно. Навіть наша мова виявляє цю байдужість. Араби мають кілька десятків слів, які означають відтінки кольору піску. Тільки піску. А ескімоси знають сотню слів, що описують найрізноманітніші стани снігу – кольори, твердість, податливість. У них узагалі відсутнє слово «сніг». Їхня мова має відповідники з одного слова, скажімо, «ранковому блискучому снігові, по якому важко йти, бо зверху твердо, а під тим глибоко» – це все лише одне слово. І це – увага до власного середовища. А ми, вважаючи, що говоримо поетично, кажемо – листя пожовтіло, жовте листя. Та хіба воно таке однакове? Хіба воно просто жовте? І хіба так само жовте на дереві, під час падіння і на землі? А на землі воно що – не міняє кольору залежно від того, чи лежить поодиноким, чи зібране в купу, чи полежало кілька хвилин, чи пару днів і ночей? А якщо ще був мороз або дощ?

Та осінь визначається не самим лише відтінком листя. Таких характеристик у неї безліч. Те, що вони забуваються, зовсім не виправдовує того, щоб їх не бачити і не

намагатися запам'ятати. Немає точнішої методики організації щоденного життя, ніж мудрого підпорядкування фенології – плинові змін у порах року. Якщо застосувати цю методику, то можете бути спокійними за власну голову – ніяких непорозумінь у ній не станеться. А до всього, що робиш, додасться особливий колорит непозбавленості сенсу. Їжа буде ліпшою, сон цікавішим, вино цілющим. Треба лиш відчути, як через тебе проходять зима, весна, літо й осінь.

22.11 Ми чомусь не вважаємо свою місцевість землею плодів. Якщо плоди – то Закарпаття, Молдова, може, ще Косівщина. А в нас – хіба картопля, квасоля, якісь кабачки і цибуля. Натомість передкарпаття, передгір'я – це яблуневий рай. Ніде нема таких зимових яблук, хіба що десь на півночі Франції, але їх там усе одно взимку важко знайти, бо весь урожай іде на кальвадос. А в нас найцінніші ренети і йони можуть долежати – якщо з ними любовно обійтися – аж до літа, не втрачаючи смаку й запаху, хоч і постійно віддають свої пахощі приміщенням, у яких переховуються.

Взимку сніговими завалами мешканці гірських садів пробираються до станцій, щоб поїздом привезти до Франківського базару трохи яблук. Якби якийсь такий мішок урвався на дорозі, то червоно-жовтий яблучний більярд зігрів би набраним у себе сонцем цілий похмурий вагон «Червоної рути» або обпік би захололими боками безнадійну студінь снігів.

Часом так і стається. Тоді яблука треба визбирати. Але одного разу було так, що ніхто навіть не торкнувся жодної йони, що були розсіпані вздовж колії. Вони так і лежали, потім пропекли всю товщу снігу, а згодом увійшли в землю, можливо, навіть не розклавшись, цього ніхто не може сказати, бо коли сніг зійшов, не було вже жодного сліду. А не збирали яблук тому, що вони порозліталися з мішка пана Бойка. Пан Бойко власне ніс мішок червоних йон до станції. Було ще темно і дуже морозно. Вушанка була міцно зав'язана, голова зігнута під тягарем, умоцненим на

шиї. Тому він не почув, що ззаду їде поїзд, і яблука розсіпалися вздовж колії.

Їх не зібрали тоді не лише тому, що взимку нема квітів, які б можна було покласти на тому місці, а й тому, що вони нагадували про те, як важко втекти від долі. Бо перед тим пан Бойко вже кілька разів потрапляв під поїзд, застрявши на переїзді з фірою. Такого більше не бувало ні з ким і ніколи. З ним жодного разу нічогосінько не ставалося, хоч фіри розліталися на тріски. Для нього поїзди, напевно, назавжди стали чимось таким, як блискавки.

Не знаю чому, але ця історія видається мені страшенно оптимістичною. Хоч і нагадує, що не можна знати, хто доїдатиме урожай, який ти зібрав.

23.11 Після того, як почав падати сніг, уже важко сказати, якою була ця осінь. Аж сьогодні, приїхавши в гори, я усвідомив, що була вона, напевно, дуже сухою. Бо там, де завжди так багато води, її було мало.

Треба було опускати відро на всю довжину ланца, і воно все одно ледь досягало поверхні води. Чи через те з дерев'яного вала облітали крупинки, стерті ланцом, чи ще через щось усередині, але вода пахла деревом. Так, ніби довго зберігалася в посудині з нестійкої до вологи деревини. Приблизно так роблять коньяк, кальвадос, ром. Але мене не цікавив присмак дерева. Я збирався випити якнайбільше води саме з цієї криниці.

Якщо моє тіло є на дев'яносто відсотків водою, то очевидно, що весь стан цієї системи залежить від того – яка це вода. Навіть мозок – переважно вода. Значить, думки мали би мінятися залежно від сорту і якості води.

У такому разі треба міняти воду. Треба, як у звичайному резервуарі, витіснити брудну воду чистою. Хоча є певна трудність: якщо до чистої води долити брудної, то вся вода стає нечистою, а коли до нечистої доливати чистої, то все ж вона не перестає бути брудною. (Це був один із перших життєвих законів, який сформулював мій малий син). Але, незважаючи на трудність, варто спробувати поміняти її хоча б частково.

Треба лиш знайти джерело, яке найбільше відповідає тобі, бо пити ту воду, що всі, – небезпечно, – ану ж усі стануть подібними, як два відра води. Я своє джерело знайшов. Поезія поезією, але попивши тієї води, я дійсно чуюся